PUNJAB POLICE • PSSSB • PUNJAB PCS • GOVERNMENT EXAMS

HOUSE OF ASPIRANTS

ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਵਿਵਸਥਾ

ਅਧਿਆਇ 2

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਭਾਗ

ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

ਵੈੱਬਸਾਈਟ
houseofaspirants.in

ਐਡੀਸ਼ਨ
ਅਕਤੂਬਰ 2026

ਭਾਸ਼ਾ
ਪੰਜਾਬੀ

House of Aspirants

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੋ-ਭਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ-ਤਿਆਰੀ ਪਲੇਟਫਾਰਮ

houseofaspirants.in

ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ, ਪ੍ਰੀਖਿਆਰਥੀ

House of Aspirants ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ। ਇਹ ਨੋਟਸ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਰ ਪ੍ਰੀਖਿਆਰਥੀ ਲਈ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ: **ਪ੍ਰੀਖਿਆ-ਮੁਖੀ, ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨ ਅਤੇ ਮੁਫ਼ਤ**।

> “ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।”

ਇਹਨਾਂ ਨੋਟਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਕਿਵੇਂ ਲਈਏ

1 ਪੜ੍ਹੋ
ਅਧਿਆਇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਜੋ ਨੁਕਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਨਵੇਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ।

2 ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ
houseofaspirants.in 'ਤੇ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦਾ MCQ ਕੁਇਜ਼ ਹੱਲ ਕਰੋ।

3 ਦੁਹਰਾਈ ਕਰੋ
ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਏ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦੀ ਦੁਹਰਾਈ ਕਰੋ।

ਸਾਡੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਜਾਓ

- ਦੋ-ਭਾਸ਼ੀ ਨੋਟਸ: ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ
- ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੁਇਜ਼ ਅਤੇ ਅਧਿਆਇ-ਵਾਰ MCQs
- ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਕਰੰਟ ਅਫੇਅਰਜ਼
- 10+ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਪੱਤਰ
- ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ

ਸਕੈਨ ਕਰੋ

www.houseofaspirants.in

ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਮ ਚੈਨਲ ਨਾਲ ਜੁੜੋ

- ਨਵੇਂ ਨੋਟਸ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
- ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅੱਪਡੇਟ
- ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ
- ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ PDFs
- ਲਾਈਵ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਸੈਸ਼ਨ

ਜੁੜਨ ਲਈ ਸਕੈਨ ਕਰੋ

t.me/HouseOfAspirant

ਸਿੱਖਦੇ ਰਹੋ। ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਰਹੋ। ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੇ ਰਹੋ।

ਟੀਮ House of Aspirants

© 2026 House of Aspirants. ਇਹ ਨੋਟਸ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਦਿਅਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹਨ। ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਛਾਪਣ, ਵੰਡਣ ਜਾਂ ਵਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ।

ਅਧਿਆਇ 2

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਤੇ ਭਾਗ

Preamble and Parts of the Constitution

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ (Indian Constitution) ਦੀ ਬਣਤਰ

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ

- ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ Indian Constitution at a Glance
- ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ Preamble
- ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦ Key Words in the Preamble
- ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸੋਧ Amendment of the Preamble
- ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ Parts and Articles of the Constitution

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ

Indian Constitution at a Glance

- ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ **22 ਭਾਗ**, **395 ਅਨੁਛੇਦ** ਅਤੇ **8 ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ** ਸਨ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ **ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ** ਸੀ।
- ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ **ਸਭ ਤੋਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ**, ਅਰਥਾਤ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।
- **ਭਾਗ** (Parts) ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, **ਅਨੁਛੇਦ** ਕਿਸੇ ਅਧਿਆਇ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ **ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ** ਸੂਚੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਹਰੇਕ ਅਨੁਛੇਦ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

Preamble

- ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ **ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ**।
- ਭਾਰਤ (India) ਨੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ **ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (USA constitution)** ਤੋਂ ਅਪਣਾਈ।
- ਆਪਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ **ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ (USA) ਪਹਿਲਾ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੀ**।
- ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ **ਪੂਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ** ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।
- ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ **ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ**।

THE CONSTITUTION OF INDIA — PREAMBLE (ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ — ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ)

WE, THE PEOPLE OF INDIA, having solemnly resolved to constitute India into a **SOVEREIGN SOCIALIST SECULAR DEMOCRATIC REPUBLIC** and to secure to all its citizens: (ਅਸੀਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੁਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੰਕਲਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ:)

JUSTICE, social, economic and political;
LIBERTY of thought, expression, belief, faith and worship;
EQUALITY of status and of opportunity; and to promote among them all
FRATERNITY assuring the dignity of the individual and the unity and integrity of the Nation; (ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ; ਵਿਚਾਰ, ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਆਸਥਾ ਅਤੇ ਉਪਾਸਨਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ; ਦਰਜੇ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ; ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਮਾਣ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ;)

IN OUR CONSTITUENT ASSEMBLY this twenty-sixth day of November, 1949, do HEREBY ADOPT, ENACT AND GIVE TO OURSELVES THIS CONSTITUTION. (ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ (Constituent Assembly) ਵਿੱਚ ਨਵੰਬਰ, 1949 ਦੇ ਇਸ ਛੱਬੀਵੇਂ ਦਿਨ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ, ਅਧਿਨਿਯਮਿਤ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਰਪਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।)

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦ
Key Words in the Preamble

ਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦ Key word	ਅਰਥ Meaning
ਪ੍ਰਭੁਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ (Sovereign)	ਭਾਰਤ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਆਸ਼ਰਿਤ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਡੋਮੀਨੀਅਨ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਰਾਜ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਸੱਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਸਮਾਜਵਾਦੀ (Socialist)	ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਰਾਜ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮੁੱਖ ਤਰਜੀਹ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੈ।
ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ (Secular)	ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ) ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਦਰਜਾ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।
ਲੋਕਤੰਤਰੀ (Democratic)	ਸਰਵਉੱਚ ਸੱਤਾ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਹੈ।
ਗਣਰਾਜ (Republic)	ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਮੁਖੀ, **ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ**, ਹੈ। ਇੰਗਲੈਂਡ (England) ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦਾ ਮੁਖੀ ਇੱਕ ਰਾਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਗਣਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦ Key word	ਅਰਥ Meaning
ਨਿਆਂ (ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ) (Justice (social, economic, political))	ਇਹ **ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ (Russian Revolution)** ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ, ਭਾਈਚਾਰਾ (Liberty, Equality, Fraternity)	ਇਹ **ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਇਨਕਲਾਬ (French Revolution)** ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸੋਧ
Amendment of the Preamble

- **ਸੋਧ** (Amendment) ਉਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਜਾਂ ਵਾਧੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
- ਹਰੇਕ ਸੋਧ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਸਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ, **42ਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ, 1976 (42nd Constitutional Amendment, 1976)** ਜਾਂ **7ਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ, 1956 (7th Constitutional Amendment, 1956)**।
- **ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਸਦ (Parliament)** ਕੋਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।
- ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ **ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਵਾਰ**, **1976** ਵਿੱਚ, **42ਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਐਕਟ (42nd Constitutional Amendment Act)** ਦੁਆਰਾ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
- ਇਸ ਨੇ ਤਿੰਨ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੇ: **ਸਮਾਜਵਾਦੀ**, **ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ** ਅਤੇ **ਅਖੰਡਤਾ**।

ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸੁਝਾਅ EXAM TIP

"Socialist" (ਸਮਾਜਵਾਦੀ), "Secular" (ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ) ਅਤੇ "Integrity" (ਅਖੰਡਤਾ) ਮੂਲ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ **ਨਹੀਂ** ਸਨ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ **42ਵੀਂ ਸੋਧ (1976) (42nd Amendment (1976))** ਦੁਆਰਾ ਜੋੜੇ ਗਏ ਸਨ — ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਆਮ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ
Parts and Articles of the Constitution

ਭਾਗ Part	ਵਿਸ਼ਾ Subject	ਅਨੁਛੇਦ Articles
ਭਾਗ I	ਸੰਘ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਰਾਜਖੇਤਰ (Union and its Territory)	1–4
ਭਾਗ II	ਨਾਗਰਿਕਤਾ (Citizenship)	5–11
ਭਾਗ III	ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ (Fundamental Rights)	12–35
ਭਾਗ IV	ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ (Directive Principles of State Policy)	36–51

ਭਾਗ Part	ਵਿਸ਼ਾ Subject	ਅਨੁਛੇਦ Articles
ਭਾਗ IV A	ਮੌਲਿਕ ਕਰਤੱਵ (Fundamental Duties)	51A
ਭਾਗ V	ਸੰਘ (The Union)	52–151
ਭਾਗ VI	ਰਾਜ (The States)	152–237
ਭਾਗ VII	7ਵੇਂ ਸੋਧ ਐਕਟ, 1956 (7th Amendment Act, 1956) ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ	–
ਭਾਗ VIII	ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ (The Union Territories)	239–242
ਭਾਗ IX	ਪੰਚਾਇਤਾਂ (The Panchayats)	243–243O
ਭਾਗ IX A	ਨਗਰਪਾਲਿਕਾਵਾਂ (The Municipalities)	243P–243ZG
ਭਾਗ IX B	ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ (Co-operative Societies)	243ZH–243ZT
ਭਾਗ X	ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਅਤੇ ਕਬਾਇਲੀ ਖੇਤਰ (Scheduled and Tribal Areas)	244–244A
ਭਾਗ XI	ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ	245–263
ਭਾਗ XII	ਵਿੱਤ, ਸੰਪਤੀ, ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ (Finance, Property, Contracts and Suits)	264–300A
ਭਾਗ XIII	ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜਖੇਤਰ ਅੰਦਰ ਵਪਾਰ, ਵਣਜ ਅਤੇ ਆਵਾਜਾਈ	301–307
ਭਾਗ XIV	ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ	308–323
ਭਾਗ XIV A	ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (Tribunals)	323A–323B
ਭਾਗ XV	ਚੋਣਾਂ (Elections)	324–329A
ਭਾਗ XVI	ਕੁਝ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ	330–342
ਭਾਗ XVII	ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ (Official Languages)	343–351
ਭਾਗ XVIII	ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਉਪਬੰਧ (Emergency Provisions)	352–360
ਭਾਗ XIX	ਫੁਟਕਲ (Miscellaneous)	361–367
ਭਾਗ XX	ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ (Amendment of the Constitution)	368
ਭਾਗ XXI	ਅਸਥਾਈ, ਸੰਕ੍ਰਮਣਕਾਲੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ	369–392
ਭਾਗ XXII	ਸੰਖੇਪ ਸਿਰਲੇਖ, ਆਰੰਭ, ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਪਾਠ ਅਤੇ ਨਿਰਸਨ	393–395

ਯਾਦ ਰੱਖੋ REMEMBER

ਸਾਰੇ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ **ਅਨੁਛੇਦਾਂ ਦੀ ਹੱਦ** ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਲਈ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰਣੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਤੁਰੰਤ ਦੁਹਰਾਈ QUICK REVISION

1. ਮੂਲ ਸੰਵਿਧਾਨ: **22 ਭਾਗ, 395 ਅਨੁਛੇਦ, 8 ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ** ਅਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ।
2. ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ **ਸਭ ਤੋਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ** ਅਧਿਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ; ਇਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ **ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ** ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ।
3. ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ **ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ**।
4. ਨਿਆਂ (ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ) — **ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ** ਤੋਂ।
5. ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ, ਭਾਈਚਾਰਾ — **ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਇਨਕਲਾਬ** ਤੋਂ।
6. "Republic" (ਗਣਰਾਜ) ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ **ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਮੁਖੀ** (ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ) ਹੈ।
7. ਕੇਵਲ **ਸੰਸਦ** ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।
8. ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ **ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਵਾਰ** — **42ਵੀਂ ਸੋਧ, 1976 (42nd Amendment, 1976)** — ਦੁਆਰਾ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ — ਜੋੜੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ: **ਸਮਾਜਵਾਦੀ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ, ਅਖੰਡਤਾ**।
9. ਭਾਗ III = Fundamental Rights (12–35); Part IV = DPSP (36–51); Part IV A = Fundamental Duties (51A).
10. ਭਾਗ XX (Article 368) deals with the amendment of the Constitution.